

אורחים בסוכה

לימוד ומחשבות לימות החג

חג שמח למשתתפי "אורחים בסוכה"

שלום וברכה,

חג הסוכות הנו חג שמזמן הזדמנויות רבות להתכנסות משפחתית: עבור משפחות שבונות סוכה זוהי הזדמנות לשיבה משותפת בה ולאירוח מכרים ו"אושפיזין", ולמשפחות אחרות זוהי הזדמנות למפגש בארוחות משפחתיות, בטיולים ובילויים משותפים. בפרויקט "אורחים בסוכה" מטרתנו לאפשר לכם, ילדים, הורים, סבים וחברים, להעמיק את המפגש המשפחתי באמצעות לימוד משותף. אנחנו מזמינים אתכם להקדיש לכך זמן, בין עשרים דקות לשעה, שבה תוכלו להפוך את הסוכה או את הסלון ל"בית-מדרש" שכולל לימוד, שיחה והעשרת התרבות המשפחתית. התוכן של "אורחים בסוכה" קשור לחג הסוכות, ודן בשאלת הסמל של הסוכה כבית-ארעי לעומת הבית הרגיל: בית הקבע. בהקשר לכך ובהמשך לזה אנו מקדישים את החלק השני של הלימוד לשנת השבעים למדינת ישראל, שגם היא סוג של בית-קבע מול ה'ארעי' של הגלות.

זוהי גם הזדמנות להכיר את 929, מיזם ישראלי לקריאת פרק יומי בתנך, בחלק השני של החוברת תמצאו קריאות ישראליות בתנך בסוגיות שקשורות לבית ומשמעותו הפרטית והלאומית.

באמצעות דף הלימוד המוצע, אנו מקווים שתוכלו לקיים לימוד משמעותי עם בני משפחתכם וחבריכם, ולהפוך אותו לרלוונטי לחייכם.

חג שמח ולימוד מהנה!

ד"ר אילון שמיר

מדריך ארצי

יובל סרי

מנהל תחום דעת (מפמ"ר)

תרבות יהודית-ישראלית, אגף מורשת, משרד החינוך

מה זה 929?

מיזם 929 הוא מיזם ישראלי תרבותי של קריאה יומית בתנך. 929 פרקים מבראשית ועד סוף דברי הימים. חמישה ימים בשבוע. שלש שנים וחצי. סבב הקריאה הראשון החל בחנוכה תשע"ה ויסתיים סביב יום העצמאות ה-70 למדינת ישראל.

929 מבקש ליצור מרחב תרבותי פתוח שבו החברה הישראלית על כל גווניה מוזמנת לגשת אל הטקסט המקראי, להכיר אותו ואת עצמה, להשמיע קולות רבים וגם להקשיב.

בראש המיזם עומדים הרב בני לאו והעיתונאית נל גבאי.

את 929 תוכלו לפגוש באתר, ברשתות החברתיות, בקבוצות לומדות ובאירועים ברחבי הארץ.

רשת "מיתרים"

רשת 'מיתרים' קמה בשנת 2002 במטרה לאפשר למגוון רחב של אוכלוסיות על הרצף היהודי-ישראלי ללמוד בצוותא באקלים חינוכי מיטבי, המאפשר לכל אחד ואחת לעצב את זהותם ולתרום את חלקם בבניית עולם טוב יותר. הרשת מסייעת בהקמת המסגרות החינוכיות, בליווי הממשק עם הרשויות, בהנחיית הצוות החינוכי ובהכשרתו, בליווי ההורים, בכתיבת תכניות לימודים המותאמות לחינוך המשלב ובהתאמת תכנית הלימודים הבית ספרית.

מוסדות החינוך כוללים את כל השדרה החינוכית החל בבני הילדים וכלה במסגרות העל-תיכוניות והם פוזרים בכל רחבי הארץ מנטור שברמת הגולן ועד ירוחם שבנגב. כל אחד ממוסדות החינוך מהווה קהילה יהודית לומדת, וכל קהילה מרכיבה ומנסחת לה את החזון הייחודי שלה. המשותף לכולם הוא חינוך המאפשר חיים בצוותא לצד מתן מקום לזהויות שונות.

סוכות – מהקבע אל הארעי

כתבו: אליסף תל אור, אילון שמיר

תוכן העניינים

אחד הרעיונות המרכזיים של חג הסוכות הוא היציאה ממבני הקבע שבחיינו אל המרחבים הארעיים. בדפים אלו אתם מוזמנים להתבונן במתח שבין הארעי לקבע שקיים בחיינו ובתפקיד היציאה אל המרחבים הארעיים - האישיים והלאומיים.

פרגולה למעלה, פרגולה למטה

האזינו לשירו של אביתר בנאי: "פרגולה", וקראו את מילותיו:

יש לי מה להפסיד, יונדאי סנטה פה, מתוק בפה, מתלבש יפה
מאה שלושים מטר בית, משכנתא מטרפת, שכונת רמות, ולה שתי קומות
סוגי כשר בשערי חסד, מקום קבוע בבית הכנסת,
פרגולה למעלה, פרגולה למטה

יש לי מה להפסיד, עוצר ברחוב לתמונות, מלא מחמאות, זאפות מלאות
גם עושה קדיש ה', תפקיד בתרבות בישראל, אלבומי זהב,
פלייליסט לכיס של הגב.
אור יקרות, אני שלט חוצות, אוטם אננים, כרס לברכים
פרגולה למעלה, פרגולה למטה

אני אביא יין אביא קרן שמש, אני אביא לחם אביא עץ ומים.
בואי החוצה בואי נצא
בואי החוצה בואי נצא.

יש לי מה להפסיד, נעלים שפיץ שחר, על השטיח הכחול, עצים נזומים עגל.
יש גם תחרות, אנלא יכול להפסיד, סתם לתת להם לעקוף, נגן חזק בתוך
עבד לגוף, עבד לפחד, פרי של שקר, תהום בלי חקר
פרגולה למעלה, פרגולה למטה

© כל הזכויות שמורות למחבר ולאקו"ם.

• בשיר מתאר אביתר בנאי את המתח שבין הקבוע, היציב והבטוח לבין הארעי, המשוחרר, והחופשי.
לפי דעתכם, מדוע בחר אביתר בנאי לקרוא לשיר "פרגולה"? כיצד הפרגולה מבטאת את המתח הזה?

• יש מרכיבים שונים בחיינו, שלגביהם אנחנו מרגישים ארעיות רבה יותר – ואחרים, שלגביהם
אנחנו מרגישים יציבות ואף קיבעון.

- אילו מרכיבים בחייכם הם קבועים, והייתם רוצים שיהפכו לארעיים? מדוע?

- אילו מרכיבים הם ארעיים, והייתם רוצים שיהיו קבועים? מדוע?

הזמנה לשיחה:

עיצוב: ליאורה קורן | איורים: אביאל בסיל

"בסכת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים" (ויקרא כג, מג) - אמרה תורה: כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת אָרְעִי. (תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף ב עמוד א)

התלמוד הבבלי הוא קובץ המאגד את הדיונים, הפרשנויות והרעיונות של החכמים בישיבות בבבל ובארץ ישראל במשך מאות שנים, בין המאה השלישית לספירה ועד המאה השישית. התלמוד נובע מפירוש המשנה, אך הוא מתרחב לאפיקים רבים אחרים.

- נסו להיזכר בתחושות שהיו לכם כשישנתם בחוץ או במבנה ארעי ולא במבנה קבע (למשל באוהל). האם זה היה שונה מאוד מלישון בבית? באיזה אופן?
- מהן בעיניכם תכליתו ומטרתו של מעשה זה - של יציאה מן הקבוע אל הארעי?
- לפי דעתכם, האם יש בכוחו של שבוע אחד להשפיע על שגרת החיים של האדם? אם כן - באילו מובנים ומדוע? אם לא - מדוע, והאם בשל כך אין בו טעם כלל?

הזמנה לשיחה:

"וּחִנַּתְּם אֹתוֹ חַג לַה' שְׁבַעַת יָמִים בַּשָּׂנָה - חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם - בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲנוּגוּ אֹתוֹ. בַּסֶּכֶת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים: כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֶּכֶת לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֶּכֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם." (ויקרא כג, מא-מג)

הזמנה לשיחה:

- על פי התורה, מהי מטרת היציאה אל הסוכות הארעיות? מה בא הדבר לסמל? מה הוא בא להזכיר?

לפניכם פרשנויות שונות שניתנו למעשה זה במרוצת הדורות:

תעודת [=מטרת] הסוכות להזכירנו בעושרנו [=כאשר אנחנו בעלי רכוש, עשירים] את העוני, לפי שחייב אדם לזכור בעושרו את העוני; בימי תפארתו - את השפלות [=את הימים שבהם היה במצב "נמוך", בְּשֹׁפֶל] בנדלותו - את הפשטות; [בימי שלום - את סכנת המלחמה; על פני היבשה - את סערות הים; ובעיר - את המדבר.

לפי [=משום] שאין לך דבר שיש בו כדי לְשַׁמְחֵנוּ יותר מזכרון ימי הרעה בימי טובה מרובה ביותר. ואולם חוץ מפעול [=פעולת] השמחה אתה מוצא כאן גם תועלת מרובה לגבי החינוך למעשים טובים: שכן מי שְׁשָׁם לנגד עיניו גם את הטוב וגם את הרע ודאי יתמלא רחשי תודה ושאיופות של חסידות...

(פילון האלכסנדרוני, על החוקים, סעיף 204)

פילון האלכסנדרוני - חי באלכסנדריה שבמצרים משנת 15 לפנה"ס עד 45 לספירה בערך. כתביו הוקדשו בעיקר לפירוש התורה ולחיבור בין מצוות התורה לבין רעיונות מהפילוסופיה היוונית.

הזמנה לשיחה:

- על פי פילון האלכסנדרוני, מהי מטרת היציאה אל הסוכות הארעיות? מה בא הדבר לסמל? מה הוא בא להזכיר?

חג הסוכות בחמישה עשר יום לחודש השביעי הזה - שהוא זמן תחילת ימי הגשם והקור, אשר צווה אותנו, שנצא מבית קבע, אשר אנחנו יושבים בו כל השנה, לשבת בסוכה, שהיא דירת ארעי ותחת אוויר השמים, הַפֶּךָ מָה [=באופן הפוך למה] שעושים אז כל העולם, כי הם נאספים מהשדות או מהחצרות אל בתים ספונים [מקורים].

כלומר: ...באו לחסות בצלי [בצל של אלוהים]... כי באמת יושב בסתר עליון בצל [שדי] [=מי ששם מבטחו באלוהים] - הוא החי חיים בטוחים, חיים שמחים, חיים מאושרים, חיים מְפֹנְיִים מרוב העמל והטרדה אשר תחת עול העניינים הזמניים... (רי יצחק עראמה, עקידת יצחק, שער ס"ז)

רבי יצחק עראמה (1420-1494) - מחכמי ספרד בדור הגירוש מספרד (1492). המכונה "בַּעַל הַעֲקֵדָה" על שם ספר הדרשות שלו.

הזמנה לשיחה:

- על פי יצחק עראמה, מהי מטרת היציאה אל הסוכות הארעיות? מה בא הדבר לסמל? מה הוא בא להזכיר?

זְלַמֵּן הַסְתוּבָב בְּעוֹלָם מְבֻלָּבֵל
שָׁאֵל אֶת עַצְמוֹ "מִי אֲנִי וּבְכֵלָל?
אֲנִי חֲקֵלְאִי יֵשׁ לִי שְׁטַח גָּדוֹל
וְאֲנִי מְנַהֵל אֶת הַכֹּל
אֲנִי מְגַדֵּל פְּרוֹת וִירְקוֹת
מִקְפִּיד לְדַשֵּׁן לְעֵבֶד לְהַשְׁקוֹת
אֲנִי הַמוֹשֵׁל עַל חֲלֵקֶת אֲדָמָה!"
[...]
זְלַמֵּן נִשְׁכַּב עַל הַכְרֶסֶה בְּסֻלּוֹן
הַבֵּיט עַל הַקִּירוֹת הַצִּיץ מֵהַחֲלוֹן
"בֵּיתִי מְבַצְרִי הוּא כְמוֹ מְמַלְכָה!"
וְשׂוֹב יְצִתָּה בֵּית קוֹל וְאֶמְרָה:
זְלַמֵּן זֶה לֹא אֶתָּה!

סְכוּת עֲכָשׁוּ צֵא אֶל הַסֶּכֶה
נוֹבוּ רִישׁ אֵל תְּהִיָּה לִי מְצַבְּרָח
הַבֵּט לַפּוֹכְבִים הַקּוֹרְצִים מֵהַסֶּכָּה
בֵּיתְךָ לֹא אֶתָּה
אֲשַׁתְּךָ לֹא אֶתָּה
מַעֲמָדְךָ לֹא אֶתָּה
גַּם אֲדָמְתְךָ לֹא אֶתָּה
אֶתָּה פְּשׁוּט
זְלַמֵּן.
(מתוך השיר: "זלמן זה לא אתה", קובי אוז)
© כל הזכויות שמורות למחבר, לעננה בע"מ
ולאקו"ם.

הזמנה לשיחה:

- על פי קובי אוז, מה מטרת היציאה אל הסוכות של הסוכה? מה בא הדבר לסמל? מה הוא בא להזכיר?
- האם אחת מהפרשנויות קרובה לפרשנות שאתם הצעתם?
- איזו מהפרשנויות היא הקרובה ביותר ללבכם?

שנת ה-70 למדינת ישראל - מארְעי לקבע, והארעי שבקבע:

לפני למעלה ממאה שנה, כתב משה לייב ליליינבלום, ממנהיגי תנועת חובבי ציון, מאמר ובו פרשנות סמלית ליציאה מן הסוכה - במובן הלאומי:

הננו עוד הפעם עם נודד, יושב בסכות ובאהלים, היום כאן - מחר שם, וביום השלישי - בקצה ארץ. בית נאמן אין לנו, והננו יוצאים לא מדינת קבע לדירת ארעי, אלא מדינת ארעי לדירת ארעי, עד אין סוף. ולא שבעת ימים - אך זה קרוב לשני אלפים שנה! וכל כך הורגלנו לחיי הסכות והאהלים, עד שאין אנו רוצים לזכור, כי היו ימים והיינו עם אזרח...
...אבל מקוים אנחנו, כי סוף-סוף יבין העם, כי עם שלם לא יוכל לשבת לְנֶצַח בסכות. כי טוב בית קטן מסוכה רחבה. ואז יחגור את שארית כוחותיו לקומם את הריסות ביתו. ושם אל ארץ אבותיו, אל שדותיו ואל כרמיו ולחיי האזרחיים.
(משה לייב ליליינבלום, חג האסיף - חג הסוכות)

משה לייב ליליינבלום (1843-1910), ממנהיגי תנועת חיבת ציון.

הזמנה לשיחה:

• מה היה אומר משה לייב ליליינבלום לו ראה אותנו היום, חוגגים את חג הסוכות במדינתנו העצמאית?

האזינו לשירו של יורם טהרלב, "צֵל וְיָמֵי בְּאֵר", וקראו את הסיפור שבעקבותיו כתב את השיר:

השיר מצייר את נוף הכרמל שלרגליו גדלתי. בין השיטין נרמז אירוע שחוויתי בעודי ילד קטן. בשנת 1945 הצליחה יחידה מחתרית של הפלמ"ח לפרוץ למחנה המעצר בעתלית, בו נכלאו עולים לא-חוקיים שהגיעו לארץ בלי רישיונות. לאחר שנפרצה הגדר ונוטרלו השומרים, יצאו העולים לחופשי ובליווי משחרריהם הלכו ברגל לכיוון הכרמל כדי להגיע לבילה מעתלית ליגור. רק בודדים הצליחו לעמוד במאמץ האדיר הזה והגיעו ליגור בשעות הצהריים שלמחרת. במדרון היורד מההר הקיפו אותם שוטרים בריטים, אך חברי הקיבוץ התערבבו בין העולים והעלימו אותם בתוך חדרי המגורים. גם בחדר המגורים הקטנטן של הורי התארכה במשך חודש עולה חדשה, עד שהרוחות נרגעו והיא הועברה למקום אחר בארץ.

(השיר באתר של יורם טהרלב: www.taharlev.com/songs_selection_song.asp?id=61)

הזמנה לשיחה:

• בשיר נאמר: "מי שִׁסְכָּתוּ נּוֹפְלָת, חָרַשׁ יִכְנֹס בְּדָלָת, וְתַמִּיד יוֹכַל לְהַשְׁאֵר". כיצד מילים אלו מסמלות את הגשמת התקווה שאליה ייחל משה ליליינבלום?
• לפי דעתכם, מהי המשמעות, אם בכלל יש משמעות, ליציאה אל הסוכות הארעיות במציאות החיים שלנו כיום, כשאנו יושבים קבע בארצנו?

נזכור, כי יש בעמים נודדים רועי-צאן ומְקַנְהָ מה שאין בעמים אזרחים, ויש בעמים אזרחים מה שאין בעמים נודדים.

העמים הנודדים, בהיותם קרובים לחיי הטבע, הרי הם בעניינים רבים יותר תמימים, יותר צנועים.

האחדות והשלום בינם לבין עצמם אינם פגומים ביותר, רחוקים מהשחתת המדות, המצויה בין עמים אזרחים; ועוד מעלות טובות כאלה.

לעומת זה העמים האזרחים, החיים חיי הקולטורה [=תרבות], יתרים על העמים הנודדים בסדרים פנימיים, במדע, בשעבוד כחות הטבע ובהשלמה כללית.

על כן טוב לעם נודד, שנהפך לעם אזרח, לשמור בטהרתן אותן המדות הטובות, שהן לנחלה לעם נודד. טוב לו לזכור את ימי-ילדותו, בהיותו קרוב לחיי הטבע, מלא תום, אוהב צניעות ושלוש ושאר מדות טובות, ולאחד אותו עם חיי הקולטורה [=התרבות] החדשים שלו.

טוב לו לבחור משתי תקופות חייו אלה את הטוב שבכל אחת מהן.

(משה לייב ליליינבלום, חג האסיף - חג הסוכות)

הזמנה לשיחה:

• לאור דבריו של משה ליליינבלום, חשבו: מה תפקידה של היציאה אל הסוכה במציאות שלנו היום, כשאנו יושבים ישיבת קבע במולדתנו?
• חשבו על דוגמאות שיוכלו להמחיש תפקיד זה.

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר:
 (ב) בְּן־אָדָם שִׁים פְּנִיךָ
 אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנְבֵּא
 אֲלֵיהֶם: (ג) וְאָמַרְתָּ הָרֵי
 יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְבַר אֲדֹנָי
 ה' כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה'
 לְהָרִים וּלְגִבְעוֹת לְאֶפְיָקִים
 וּלְגֵאֲזוֹת הַנְּנִי אֲנִי מְבִיא
 עֲלֵיכֶם חֶרֶב וְאֶבְדַּתִּי
 בְּמוֹתֵיכֶם: ... (ד) וְהוֹתַרְתִּי
 בְּהִיּוֹת לְכֶם פְּלִיטִי
 חֶרֶב בְּגוֹיִם בְּהִזְרוֹתֵיכֶם
 בְּאֶרְצוֹת: ... (ה) וְנָטִיתִי
 אֶת יָדִי עֲלֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת
 הָאָרֶץ שְׂמָמָה וּמְשֻׁמָּה
 מִמֶּדְבַר דְּבַלְתָּהּ בְּכֹל
 מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי
 ה': יחזקאל ו

בית הוא לא רק קופסה שגרים בה

אפשר לומר שהנביא מדבר אל ההרים ומתכוון אל בני האדם, אפשר לומר שהוא מתייחס אל הארץ כאל ישות חיה. ויש אפשרות נוספת. בואו ונתבונן רגע בבית שלנו

משה מאיר

הנביא נקרא להינבא אל הרי ישראל. מה פשר הנבואה הפונה אל הדומם, אל מי שאיננו יכול לשמוע את דבריו ולהבין את משמעותם? אפשר לומר: הנביא מדבר אל ההרים אבל מתכוון אל בני האדם. הוא פונה אל הרי ישראל, אך הנמענים הם בני ישראל. אם כך, זוהי צורה ספרותית שאין בה עניין רב מבחינה רעיונית ותוכנית.

אפשר לומר עוד, כי תמונת עולמו של הנביא היא תמונה שבה הארץ והאדמה הן ישות חיה בעלת אישיות, רגשות ו... אחריות. את התמונה הזאת אפשר לראות שזורה בתוך כולו, למשל – בספר ויקרא שבו הארץ מקיאה את יושביה, והשממה היא המְרַצָּה אותה על שבתותיה האבודות.

יש אפשרות שלישית, והיא מתאימה יותר לתמונת עולמי. בואו ונתבונן במילים שכתב הראי"ה (הרב אברהם יצחק הכהן קוק) על ארץ ישראל ויחסה לעם ישראל. את מילותיו חצב, כנראה, מהתמונה השנייה (הארץ כישות), אך אפשר להתאימן גם לתמונה שלישית:

"ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קניין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה החומרי ואפילו הרוחני. ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה. חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה" (ארות ט).

בואו ונתבונן בבית. משפחה חיה בבית, מעצבת אותו. שוברת קיר ובונה אחר תחתיו. צובעת חדרים. תולה תמונות. מרהטת. שותלת גינה במרפסת. משהו מהאישיות של בני המשפחה מושלך אל הקירות ואל האבנים, והבית הופך לראי ישותם.

הבית הזה איננו דבר חיצוני, איננו קניין חיצוני של המשפחה. הוא איננו רק אמצעי לקיום המשפחתי החומרי או הרוחני. הוא קשור בקשר של חיים לבני הבית.

הנביא מתנבא אל ההרים הנושאים את המושבות ואת הערים, את המזבחות ואת הבמות. המקום הוא היטל של בני האדם הנרים בו, קשר של חיים בינו ובינם.

■ משה מאיר הוא ד"ר למחשבת ישראל, איש מכון הרטמן וקולות.

(א) וְאֵלֶּה דְבָרֵי דָוִד
הָאֲחֵרִימִים נְאֻם דָּוִד בֶּן
יִשִׁי וְנְאֻם הַגָּבֵר הַקָּם עַל
מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְנֹעִים
זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל: (ב) רוּחַ ה'
דְּבָר בִּי וּמְלָתוֹ עַל לְשׁוֹנֵי:
(ג) אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי
דְבַר צוּר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל
בְּאָדָם צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת
אֱלֹהִים: (ד) וּכְאוֹר בְּקָר

קוץ של בית

בית לא חייב להיות בית. הוא יכול להיות מערה במדבר או מרתף משוגעים. מה שיוצר אותו הוא תחושת הביטחון. האם היא קיימת אצל דוד?

חיותה דויטש

וְכָל חֶפְצֵי כִּי לֹא יִצְמִיחַ:
(ו) וּבְלִיעַל פְּקוּץ מְנַד פְּלָהֶם
כִּי לֹא בֵּיד יִקְחוּ: (ז) וְאִישׁ
יִגַּע בָּהֶם יִמְלֵא בְרָזָל וְעֵץ
חֲנִית וּבְאֵשׁ שָׂרוּף יִשְׂרְפוּ
בַּשָּׁבֶת: שמואל ב כג

כמצופה מפרק סיכום ("דברי דוד האחרונים"), הפרק הזה כולו רשימות: רשימת הניבורים, המעשים שעשו, מקומות המוצא שלהם. ניתן רק לדמיין את הדם, האימה והגבורה המסתתרים מאחורי המשפטים הקצרים. בניגוד לכל הפוטנציאל העסיסי הזה, את עיני לוכדות דווקא שתי תמונות טבע פשוטות: תמונה של בית – ותמונה של קוץ, כזה שרואה האדם מן החלון כשהוא משקיף מביתו החוצה. ובעזרת שתי התמונות האלה מתאר דוד ברגעי הסיכום שלו את חוויית חייו הבסיסית:

"כי לא כן ביתי עם אל..."

ובלִיעַל, פְּקוּץ מְנַד... (שמואל ב כג, ה-ו)

והאינטואיציה מזהה פה מפתח להבנת הסיפור הגדול של האיש: את כל חיי חייתי בתחושה שיש לי בית, אומר פה דוד, אמירה מעניינת מפיו של אדם שרוב חייו נאלץ לברוח, להסתתר במערות מוקף חבורת בריונים ולהזיל ריר בתחושת משוגע במדינת אויב. בית לא חייב להיות בית. הוא יכול להיות מערה במדבר או מרתף משוגעים. מה שיוצר אותו הוא תחושת הביטחון – וזו קיימת למרבה הפרדוקס גם כשהאויבים קמים עליו מבית, למשל בנו:

"מזמור לדוד בְּכַרְחוּ מִפְּנֵי אֲבָשָׁלוֹם בְּנוֹ
ה' מָה רַבּוּ צָרֵי, רַבִּים, קָמִים עָלַי
רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אֵינִי יְשׁוּעָתָה לֹא בְּאֱלֹהִים סְלָה
וְאַתָּה ה' מִגֵּן בְּעַדִּי...
אֲנִי שִׁכַבְתִּי וְאִישָׁנָה הִקְיַצְוֹתִי כִּי ה' יִסְמְכֵנִי." (תהלים ג, א-ו)

את היפוכה של חוויית המוגנות מתאר דוד בדמות קוץ העף ברוח – דוקר, שנוא, נשרף, נטול מקום והקשר. גם לתמונה הזאת רקע בפרק הראשון בתהלים (פסוק ד): "לא כן הרשעים, כי אם כמץ אשר תדפנו רוח". ה"קוץ המנד" בפרקנו חזק מהמוץ בתהלים, מפני שנוסף עליו הרמז לקוץ ולעונש הגלות שלו – "נע ננד תהיה בארץ" (בראשית ד, יב) – "ובלִיעַל, פְּקוּץ מְנַד פְּלָהֶם... ימלא ברחל ועץ חנית ובאש, שרוף ישרפו...". (שמואל ב כג, ו-ז). עונשו של הרשע, על פי דוד, מגיע באופן טבעי מפני שאין לו בית. אין לו ברית עם אל.

אבל דוד, לא בית מלוכה בלבד בנה לו אלוהים, אלא בית במובנו העמוק: מקום יציב, מוגן. בסוף חייו מרגיש דוד כאותו בן אהוב מוגן ומטופח, כאילו לא יצא מהארמון הנוח והבטוח אפילו לא ליום אחד.

ד"ר חיותה דויטש היא סופרת ועורכת.

(ד) וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְבַר ה' אֶל נָתָן לֵאמֹר:
 (ה) לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל עַבְדֵי אֱלֹהֵי דָוִד כֹּה אָמַר ה' הַאֲתָה תִבְנֶה לִי בַיִת לְשִׁבְתִּי:
 (ו) כִּי לֹא יֵשְׁבֶתִי בְּבַיִת לְמִיּוֹם הָעֲלֹתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֶהְיֶה מְתֵהֶלֶךְ בְּאֶהֱלֹ וּבְמִשְׁכָּן: (ז) בְּכָל אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִדְבַּר דְּבַרְתִּי אֶת אֶחָד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְרַעוֹת אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָמָּה לֹא בְנִיתֶם לִי בַיִת אֲרָזִים (שְׁמוּאֵל ב', ז, ה-ז).

מסתפק באוהל

מדוע עוצר הקב"ה את דוד מלבנות בית מקדש? התשובה הידועה היא: בשל שפיכות הדמים הרבה שבה היה דוד מעורב. אך בפרקנו תשובה אחרת

אביה הכהן

מדוע עוצר הקב"ה את דוד מלבנות בית מקדש? התשובה השגורה בפי כול – "לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" – באה בספר דברי הימים (א כב, ח) ואינה באה בספר שמואל. כאן באה תשובה אחרת: "לך ואמרת אל עבדי אל דוד כה אמר ה' האתה תבנה לי בית לשבתי. כי לא ישבתי בבית למיזם העלתי את בני ישראל ממצרים

ועד היום הזה ואהיה מתהלך באהל ובמשכן. בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי את ישראל לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים" (שמואל ב', ז, ה-ז). מיום יציאת מצרים שכן הקב"ה באוהל, ואין הקב"ה רוצה בית. דברים אלו דורשים הסבר, ואנו נעלה שלושה הסברים. שלושתם נכונים:

א. אין הקב"ה נר ושוכן על פני הארץ, וכל התגלות היא זמנית ורגעית, ולפיכך הבית המסמל קבע נאסר.
 ב. כידוע בפרשיות המשכן בספר שמות ובעוד כתובים רבים, המקדש הוא אידאל, ואולם יש כתובים אחרים האוסרים על הקמת מקדש. הכתוב הברור ביותר נגד בית מקדש בא לאחר עשרת הדיברות: "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. לא תעשו אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמתיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אצויר את שמי אבוא אליך וברכתיך" (שמות כ, יח-כ). שיעור הכתובים הוא: מן השמים דיברתי עמכם ולא ראיתם דבר, ולפיכך אל תנסה לעשות כדמותי. אם תרצה, עשה בכל מקום מזבח אדמה פשוט וחסר כל צורה, אך כל כלי כסף וזהב ומקדשים מפוארים אסורים (ראו ספורנו לסוף פרשת משפטים).

ג. האוהל מסמל צניעות, ואילו הבית מסמל גאווה – "פן תאכל וישבעת וזבתים טובים תבנה וישבת... ורם לבבך... (דברים ח, יב-יד). האוהל הצנוע מסמל את האידאל שביטא הנביא: "היגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך" (מיכה ו, ח). ואל מול המקדשים המפוארים מבקש הקב"ה אוהל צנוע. הסכנות בכל בית מלוכה הן הכסף והעושר, ובשעה שדוד ישב בבית ארזים, ארון ה' שישכון באוהל צנוע יהא לו לתמרור ולמזכרת. יש בדברי ה' אזהרה סמויה לדוד: העושר והארמונות מעבירים את המלכים על דעתם. היזהר.

הערה: דעה רווחת בין חוקרי המקרא שהכתוב ששלמה יבנה בית מקדש (שמואל ב', ז, יג) הוא תוספת לפרק הקדום מקובלת עליו, והיא הבסיס לניתוח הפרק.

הרב אביה הכהן הוא ר"ם בישיבת תקוע ומלמד במדרשות מת"ן ולינדנבאום ובקהילת "יקר" בתל אביב.

(א) וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל לְבְנֵי יוֹסֵף
 מִיֶּרֶדֶן יְרִיחוֹ לְמֵי יְרִיחוֹ
 מִזְרָחָה הַמְדָבָר עֲלֶיהָ
 מִיֶּרֶיחוֹ בָּהָר בֵּית אֵל:
 (ב) וַיָּצֵא מִבֵּית אֵל לִוְזָה
 וְעֵבֶר אֶל גְּבוּל הָאֲרָכִי
 עֲטָרוֹת: (ג) וַיֵּרֶד יָמָּה אֶל
 גְּבוּל הַיַּפְלָטִי עַד גְּבוּל בֵּית
 חוּרֹן תַּחְתּוֹן וְעַד גֶּזֶר וְהָיוּ
 תְּצִאֲתָיו יָמָּה: (ד) וַיִּנְחְלוּ בְנֵי
 יוֹסֵף מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: ...
 (ה) וְלֹא הוֹרִישׁוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי
 הַיּוֹשֵׁב בְּגֶזֶר וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי
 בְּקֶרֶב אֶפְרַיִם עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה וַיְהִי לְמַס עֵבֶד: יְהוֹשֻׁעַ טז

נחלה זהות וביטחון

פעם בשנה אנחנו יוצאים לסוכה ומנסים להבין שלא המקום הפיזי הוא שיבטיח לנו את זהותנו

חגית ברטוב

מוזר איך מתוארים קווי הגבול של נחלת בני יוסף, כאילו מישהו צועד לאורך הגבול: "וַיֵּצֵא מִבֵּית אֵל... וְעֵבֶר אֶל גְּבוּל... וַיֵּרֶד יָמָּה... וְהָיוּ תְּצִאֲתָיו יָמָּה..." (יהושע טז, ב-ג) כאילו תר את הנחלה הגדולה, מצביע על הקו שאמור להיות יציב ובטוח ונצחי, אפילו אלוהי.

ואני מוכרחה להביט במפה שסרטטו מומחים כדי להבין איפה בדיוק נמצאת הנחלה הזאת, ושואלת את עצמי על ההשתקעות הזאת בארץ, במנוחה ובנחלה, יודעת שבמבט היסטורי הייתה זו מנוחה קצרה מאוד, נחלה ארעית מאוד, לשבט החשוב הזה שקיבל נחלת ענק ונעלם מעל דפי ההיסטוריה.

כמה חשוב לנו לסרטט את הגבולות הבטוחים שלנו, ליצור לנו מקום יציב שהוא שלנו, כאילו הזהות שלנו תלויה במקום

שממנו באנו, כאילו הבית או הנחלה "שלנו" יבטיחו את קיומנו.

ופעם בשנה אנחנו יוצאים לסוכה לשבוע, מתאמנים בלהרפות את הצורך הזה במקום, בהגנה, מנסים להבין שלא המקום הפיזי ולא גבולותיו או קירותיו יבטיחו לנו את זהותנו, את ביטחוננו, אפילו לא את השתייכותנו.

ומיד אחר כך אנחנו חוזרים לסייר ברגליים או בלב בגבולותיו הבטוחים של רכושנו, נושמים לרווחה שאנחנו לא פרוצים לרוח ולעוברי אורח ומתעלמים מהעובדה שלמרות כל מאמצינו תמיד יהיה איזה "הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגֶזֶר" (שופטים א, ט), שיזכיר לנו שאין נחלה נצחית, גם לא זהות בטוחה, רק תנועה מתמדת בין קבע לארעי.

חגית ברטוב היא מנהלת תכניות הלימוד במרכז יעקב הרצוג.

(א) כָּל הַמְצוּהָ אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מְצוֹה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
 לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּן
 וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וּירְשֶׁתֶם
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' ^(ב)
 לְאַבְתֵּיכֶם: וְזָכַרְתָּ אֶת
 כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְךָ
 ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אֲרַבְעִים
 שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ
 לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר
 בְּלִבְךָ הֵתִישְׁמֹר מְצוֹתַי
 אִם לֹא: (ג) וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ
 וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא
 יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
 לְמַעַן הוֹדַעְךָ כִּי לֹא עַל
 הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם
 כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יַחֲיֶה
 הָאָדָם: דברים ח

החיים הם תנועה והשתנות, הקיפאון והיציבות הם מוות

הלחם הוא לא רק המזון המרכזי בחייו של אדם, הוא גם ייצוג של עולם החומר. מוצא פי האלוהים הוא ההכרח שְׁבָרוּחַ בחייו של אדם

מיכל שורין

"למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ח, ג).

הרמ"א (הרב משה איסרליש) ראה בפסוק עדות לפלא שמתקיים ברוח האדם, המסוגלת לקשור בין הדבר הרוחני לדבר הגשמי. הלחם הוא לא רק המזון המרכזי בחייו של אדם, הוא גם ייצוג עולם החומר. מוצא פי האלוהים הוא ההכרח שְׁבָרוּחַ בחייו של אדם, ורוח האדם היא זו שיודעת למצוא את הרוח שבחומר.

החומר בעולם בנוי מיסודות. היה זה מנדלייב שמיין אותם על פי תכונותיהם הכימיות וסידר אותם בטבלה מהקל אל הכבד. הטבלה נקראת "הטבלה המחזורית". בשנת 1975 ראה אור הספר "הטבלה המחזורית" מאת הכימאי והסופר היהודי-איטלקי פרימו לוי. הספר הוא דוגמה לחיבור שיצרה נפשו של הסופר בין תכונות החומר ובין מצבים אנושיים. הספר מחולק ל-21 פרקים, כל פרק נקרא על שמו של יסוד (אָרְגוֹן, אבץ, מִיָּמֶן, זהב, ברזל ועוד).

בפרק "אבץ" לדוגמה מספר פרימו לוי על התקופה שבה היה סטודנט לכימיה. ביום הראשון ללימודי המעבדה הוטל עליו להכין תרכובת של אבץ גופרתי. הוא מקבל את האבץ ממנהל המעבדה ומכנה את החומר כ"יריב הגדול של הרוח". הכחה זו פותחת תהליך, או בלשון הכימיה – ריאקציה, בתודעתו של המספר. הסטודנט הצעיר מגלה

פרט שהיה רשום בתכנית הקורס: האבץ "הרך והעדין הכנוע כל כך בפני כל חומצה... כשהוא במצב נקי: אז הוא עומד קשה עורף בפני התקפה".

המספר ממשיך לבחון את תכונותיו של החומר. האבץ הנקי, העומד איתן ולא נכנע, הוא עדות גם לשבחו של "הטוהר המגן כשריון מפני הרע" וגם ל"שבחו של הזיהום, המביא לידי שינויים, ובמילים אחרות – מחולל חיים". לוי עומד כאן על הדיאלקטיקה הבאה לידי ביטוי בחומר: כדי שיתקיימו חיים, צריך לשנות את תכונות החומר, להפוך אותו מציב, טהור, עומד איתן – לחומר רך, פגיע ולכן נתון לשינויים. החיים הם תנועה והשתנות, הקיפאון והיציבות הם מוות.

הסטודנט לוי נוטל תמיסות ומטפטף אותן על האבץ. הוא מניח לחומר לפעול, ובינתיים משוטט במעבדה עד שהוא מגיע אל ריטה. גם היא עורכת ניסוי באבץ. באותו רגע נוצר ביניהם "גשרון מאבץ, צר אך עביר; קדימה, עשה צעד ראשון".

לוי מצא את הרוח שבחומר פעמיים: פעם אחת בכוח ההשתנות של החיים ופעם שנייה כשלארשונה ליווה את הסטודנטית ריטה לביתה.

(פרימו לוי, **הטבלה המחזורית**, מאיטלקית: עמנואל בארי, הקיבוץ המאוחד, 2001, עמוד 31)

ד"ר מיכל שורין היא חוקרת ספרות ועורכת.

(ה) וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל
 לְבֵטַח אִישׁ תַּחַת תַּחַת גַּפְנוֹ
 וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ מִדָּן וְעַד
 בְּאֵר שָׁבַע כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה:
 מלכים א ה

ישבת, נפלת

הכול רופף כל כך: לרגע הכול ורוד, ומיד אחר כך – קריסה. המדרש מזהה כאן דפוס: כשיושבים, הצרות באות

דניאל שרשבסקי

שוב זה קורה, שוב תחושת הרפיפות הזאת. אך לפני רגע הלב התרחב מול העוצמה, הפאר, ההוד והיציבות של ממלכת שלמה, והנה שוב – קריסה.

רגע אחד "וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְבֵטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ" (מלכים א ה, ה),

וברגע שאחריו – "וַיִּקְם ה' שָׁטָן לְשַׁלְּמָה אֶת הַדָּד הָאֲדָמִי מִצֵּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא בְּאֲדָוִים" (מלכים א יא, יז).

בעיני המדרש, הקרבה שבין ההתבססות וההתיישבות לבין הקריסה שלאחריה אינה מקרית ואינה חד פעמית. ר' יוחנן (סנהדרין קו, א) מזהה ריתמוס חוזר במקרא:

אמר רבי יוחנן: כל מקום שנאמר "וַיֵּשֶׁב" אינו אלא לשון צער, שנאמר:

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִים – וַיִּחַל הַעַם לָקְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב (במדבר כה, א). **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב** בְּאֶרֶץ מִגְדוֹ אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן – וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָתָם רְעָה אֶל אָבִיהֶם, (בראשית לו, א-ב). נאמר: **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל**... בְּאֶרֶץ גִּשְׁן – וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת (בראשית מו, כז, כט). **וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל** לְבֵטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ (מלכים א ה, ה) – וַיִּקְם ה' שָׁטָן לְשַׁלְּמָה אֶת הַדָּד הָאֲדָמִי מִצֵּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא בְּאֲדָוִים (מלכים א יא, יז).

ר' יוחנן פותח בהצהרה מפתיעה: המילה "וַיֵּשֶׁב", המבטאת לכאורה שלווה ומנוחה, היא "לשון צער". הישיבה כבר טומנת בחובה את הצרה שתיכף תבוא. סדרת הדוגמאות שמביא ר' יוחנן באה לאשש את דבריו: תיכף לישיבה – צרה.

שוב ושוב, במקרא ולאחריו, חוזר אותו רעיון: השקידה על השמרים, ההתברגנות, המנוחה – הן סכנה. אחרי שמתיישבים במקום, לאט לאט נעצמות העיניים, הלב מתקשה, ולהקיץ – קשה.

צואת האם הישנה לילדיה

ילדי, אל תפלו אל תוך השנה – האחזו בשוליה. אני שלמדתי אתכם לישן שבשירי ערש אל התרדמה אתכם ארגתי אומרת: ילדי, אל תפלו אל תוך השנה – האחזו בשוליה. אני שלמדתי אתכם את השנה רוצה ללמד אתכם להקיץ ואני להקיץ אינני יודעת.

(רבקה מרים, **הקולות לקראתם**, הוצאת דביר, תשמ"ב 1982, עמ' 50) © כל הזכויות שמורות למחברת ולאקו"ם.

דניאל שרשבסקי, מרצה בבית מדרש "יקר" ובמיזם 929.

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
 בְּלִכְתּוֹךָ לָשׁוּב מִצְרֵימָה
 רֵאֵה כָּל-הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר
 שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם
 לִפְנֵי פַרְעֹה וְאֲנִי אַחֲזֵק אֶת
 לְבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעַם:
 (כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה
 אָמַר ה' בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל:
 (כג) וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח
 אֶת בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי וְהִתְמַאֵן
 לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת
 בְּנֶךָ בְּכַרְךָ: (כד) וַיְהִי בְּדַרְךָ
 בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ
 הַמִּיתוֹ: (כה) וַתִּקַּח צַפְרָה
 צֵר וַתִּכְרַת אֶת עַרְלַת בְּנֵהָ
 וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי
 חָתַן דָּמִים אַתָּה לִי:
 (כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אַז אָמְרָה
 חָתַן דָּמִים לְמוֹלַת: שְׁמוֹת ד

לפני השינה, ברית מילה

חז"ל אומרים שעד שלושה ימים
 לאחר המילה סכנה היא לתינוק
 לצאת לדרך. אם כן, משה מחליט
 לצאת לדרך במחיר דחיית ברית
 המילה

יوتם טולוב

שמונה ימים לאחר לידת אליעזר, משה מצטווה לשוב
 למצרים. חז"ל אומרים שעד שלושה ימים לאחר המילה
 סכנה היא לתינוק לצאת לדרך. אם כן, משה מחליט לצאת
 לדרך במחיר דחיית ברית המילה. עד כאן הכול בסדר. אך
 כשמשה ומשפחתו מגיעים לגבול מצרים הוא מטפל בסידורי
 הלינה. ואז – "וַיְהִי בְּדַרְךָ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ"
 (שמות ד, כד). אומר רש"י: "ומפני מה נענש? לפי שנתעסק
 במלון תחלה."

מלון או מילה, מה קודם למה? האפיוזודה המוזרה הזאת
 של משה מבליטה את השאלה שתעסיק מכאן ועד סוף
 התנ"ך את עם ישראל. מה עושים כשנמצאים בדרך?
 תשובתו הדרמטית של אלוהים ברורה: למול לפני ללון.
 הלינה משקפת את רצונו של הנווד לייצר לעצמו אי קטן
 של יציבות. לעשות "צ'ק-אין", לפתוח את המזוודות, לאוורר
 את הבגדים, לנוח. המילה משקפת את התנועה ההפוכה.

שינוי ותיקון במחיר של אי נוחות. יהודה עמיחי מצטט בשיר
 את אביו כמי שאמר:

"אני רוצה להוסיף
 שנים לעשרת הדברות:
 הדבר האחד-עשר, "לא תשתנה"
 והדבר השנים-עשר, "השתנה, תשתנה"

(מתוך: "עשרת הדברות", בתוך: "מלון הורי", פתוח סגור פתוח, הוצאת
 שוקן, 1998, עמוד 58).

הקב"ה דורש ממשה קודם כול להשתנות. לנוח זה בארץ
 ישראל, וכידוע משה מעולם לא נכנס לארץ. מכאן ואילך
 במשך ארבעים השנים הבאות יפנים משה את הלקח. הוא
 יתעמת עם פרעה, יישן מחוץ למחנה, יטפס על הר נבו,
 יישא נאומים ויתמיד בדיבר השנים-עשר – להשתנות.

יותם טולוב הוא פעיל חברתי וסופר.

(א) לְמַנְצַחַ עַל הַגְּתִית לְבָנֵי
קָרַח מְזִמּוֹר:

(ב) מַה יְדִידוֹת מְשַׁכְּנוֹתֶיךָ
ה' צְבָאוֹת:

(ג) נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי
לְחֻצְרוֹת ה' לְבִי וּבְשָׁרִי
יִרְנְנוּ אֶל אֵל חַי:

(ד) גַּם צְפוֹר מְצָאָה בֵּית
וְדָרוֹר קִן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה
אֶפְרָחֶיהָ אֶת מְזִבְחוֹתֶיךָ ה'
צְבָאוֹת מִלְּפִי וְאֱלֹהֵי:

(ה) אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ עוֹד
יִהְלָלוּךָ סְלָה: תהלים פד

להרפות ולהתרפק

כל אדם ששהה במרחק מכיר
את הזיכרון המוחשי של בית

יערה ענבר

יותר מן הגעגוע אל האל עצמו, יותר מן הגעגוע אל החיים בצל השכינה ואף יותר מן הגעגוע אל השלווה מן הטלטלות ואל הרגיעה מן האיזמים, נוכח כאן הגעגוע לבית, למקום מבטחים פיזי, שבו השייכות עוטפת אותך, מתנחלת בגופך ממש ומאפשרת לך להרפות ולהתרפק.

כל אדם ששהה במרחק מכיר את הזיכרון המוחשי הזה, שמחובר לריח מסוים, למרקם מסוים, לנוקשות או לרוך מדויקים תחת כפות הרגליים, לפשטות של לפני וּלְפָנִים – זיכרון חי של בית.

התחושה הפיזית של היות במקום מסוים נובעת כמובן מכל הכרוך בו, מכל מה שהוא מהווה לגבינו – משפחה, חוויות נוסטלגיות, אינטימיות רוחנית וכדומה – אבל היא קיימת גם

בפני עצמה. אפשר להיאחז בה גם כששוכחים לרגע את כל האצור בה, ואולי זה סוד הקסם שלה – ההיתר לשכוח בתוכה, לנשום בלי שום חובה מרחפת מעל, פשוט להיות ולהרגיש.

המעטפת הביתית הזאת עולה כמעט מכל פסוק, מתדפקת ומעוררת: הידידות טמונה ב"מִשְׁכְּנֹתֶיךָ", הנפש נכספת אל "חֻצְרוֹת בֵּית ה'", העיניים והלב כלים מול ה"צְפוֹר מְצָאָה בֵּית וְדָרוֹר קִן לָהּ", שוב ושוב מפעמת המנטרה: "אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ", בהיגויים ובהיפוכים שונים (תהלים פד, ד-ה).

כוחו של בית הוא כוח הפשט. הלוואי שפשוט היה גם למצוא אותו.

יערה ענבר עוסקת בכתבים היהודיים, כותבת ומלמדת במסגרות שונות.

תם ולא נשלם.

מקווים שנהניתם מחוויית הלימוד המשותף וממגוון המקורות שהבאנו לכם בחוברת.

אתם מוזמנים להמשיך בלימוד משותף של פרקי התנך בקצב מיזם 929. אפשר לעשות זאת במסגרת של קבוצות לימוד קיימות או להקים קבוצת לימוד אצלכם בבית.

מוזמנים לפנות אלינו דרך אתר 929, עמוד הפייסבוק שלנו או במייל לכתובת: groups@929.org.il

בברכת חג שמח.

צוות 929

929.org.il

office@929.org.il